

УДК 338.4791

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-51>**Оганесян С.А.**здобувач ступеня доктора філософії,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2043-2869>**Ohanesian Svitlana**

Higher Educational Institution «Podillia State University»

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ НА СЕЛІ

Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів та процесів, що забезпечують ефективне функціонування і розвиток туризму в сільській місцевості. Цей механізм включає в себе різні складові управління, планування, економічного стимулювання, маркетингу, а також організаційні структури та нормативно-правову базу. Організаційно-економічний механізм сприяє розвитку сільського туризму, що, в свою чергу, забезпечує сталий розвиток сільських територій, збереження культурної та природної спадщини, створення нових робочих місць, підвищення рівня життя місцевого населення та розвиток інфраструктури. Ефективне впровадження організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі потребує комплексного підходу, який враховує специфіку сільських територій, активну участь місцевих громад та підтримку з боку держави.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, туризм, сільський туризм, туристичний бізнес на селі, сільська громада.

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE ORGANISATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF THE TOURISM BUSINESS IN RURAL AREAS

The article considers the essence and structure of the organisational and economic mechanism of the rural tourism business, which is a complex of interrelated elements that ensure the effective functioning and development of tourism activities in rural areas. The study covers the analysis of the main components of this mechanism, including organisational structures (identification of key market participants, such as agritourism owners; local communities; local governments; travel agencies and operators and definition of functional responsibilities; roles of each participant and models of cooperation and partnership between participants), economic levers (financial resource planning and budgeting for tourism projects; mechanisms for attracting investment and financing infrastructure development; state support, subsidies and grants; pricing policy, revenue and cost management), marketing strategies (development and promotion of unique tourism products; branding of rural areas and creating an attractive image; use of modern digital technologies for advertising and communications) and the regulatory framework (analysis and regulation of legal aspects of rural tourism activities; licensing and certification procedures for tourism services; ensuring compliance with environmental and safety standards). The research is an integrated approach to the study of the organisational and economic mechanism of the tourism business in rural areas, which allows to identify the relationships between its components and determine the optimal strategies for their implementation. The practical significance of the work is to formulate recommendations for local governments and entrepreneurs to improve the efficiency of tourism activities in rural areas. The study confirms the need to introduce a comprehensive organisational and economic mechanism for the development of the rural tourism business, which will contribute to the sustainable development of rural areas, preservation of cultural and natural heritage, creation of jobs and improvement of the welfare of the local population. Implementation of the proposed mechanisms will increase the competitiveness of rural tourism in the national and international markets. This will ensure the stable development of the tourism sector and increase its competitiveness at the national and international levels.

Keywords: organisational and economic mechanism, tourism, rural tourism, rural tourism business, rural community.

JEL classification: Z30

Постановка проблеми. Сучасний розвиток сільських територій потребує нових підходів до використання їх економічного потенціалу. Одним із перспективних напрямків є розвиток туристичного бізнесу на селі, що сприяє сталому розвитку регіонів, збереженню культурної та природної спадщини, а також підвищенню рівня життя місцевого населення. Однак, розвиток цього сектора гальмується низкою проблем, що потребують комплексного наукового дослідження та ефективного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки значно зросла кількість досліджень, присвячених розвитку туристичного бізнесу в сільській місцевості. Ці дослідження охоплюють різні

складові організаційно-економічного механізму, від структурних елементів до практичних рекомендацій з підвищення ефективності сільського туризму. Зокрема, слід відзначити наукові дослідження Л.І. Дмитришин [1], С.В. Гавдей [1], Д.В. Грибова [2], М.П. Мальська [3], В.В. Худо [3], В.В. Іванишин [4], О.А. Бялковська [4] та ін. У статті досліджується ряд питань, пов'язаних з організацією та функціонуванням туристичного бізнесу в сільській місцевості. Проте, навіть при ретельному аналізі, залишаються деякі невирішені питання цієї проблеми, а саме: подальших досліджень та обговорень для створення ефективного та стійкого організаційно-економічного механізму, який сприятиме розвитку туристичного бізнесу в сільських райо-

нах; відсутність детальних стратегій щодо покращення транспортної та інформаційної інфраструктури в сільських районах, що необхідні для приваблення туристів.

Метою статті є визначення сутності та вивчення взаємодії між різними елементами організаційно-економічного механізму та його впливу на розвиток сільського туризму.

Виклад основних результатів дослідження. Досить вагомим інструментом для розвитку туризму та забезпечення ефективної функціональності туристичних підприємств – є дієвий організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу. Науковці сьогодні приділяють значну увагу саме вивченню цього механізму.

В. Шиманська вважає, що організаційно-економічний механізм розвитку туристичного комплексу України – це сукупність організаційних, еколого-економічних, техніко-технологічних, когнітивно-інформаційних, логістичних та методичних заходів, засобів і важелів організаційно-економічного характеру, реалізація дії яких провадиться за рахунок розбудови відповідного типу структур управління та залучення оптимізаційного складу системо-утворюючих регуляторів, методів процесного управління задля прийняття раціональних управлінських рішень, які формують умови для забезпечення результативності функціонування ТКУ та його розвиток, що сприятиме досягненню очікуваних економічних, соціальних, екологічних, системно-універсальних та інших цілей туристично-рекреаційної діяльності в межах національного господарства [5, с. 163].

Зокрема, на думку Д. Стеценка та І. Безуглого, організаційно-економічний механізм має забезпечувати виконання таких практичних завдань: створення інноваційної системи управління розвитком рекреаційно-туристичної сфери на основі поєднання централізованої та децентралізованої моделей, сприяння налагодженню вертикальних та горизонтальних управлінських зв'язків; оптимізація територіальної організації сфери рекреаційно-туристичних послуг на основі критерію підвищення соціально-економічної ефективності її функціонування; досягнення науково-обґрунтованих стандартів у рівні обслуговування відпочивальників, зокрема за рахунок впровадження та дотримання нормативів фінансування і матеріально-технічного забезпечення некомерційного сегменту цієї сфери; обґрунтування розробки містобудівних нормативів, які враховують перспективні потреби населення та приїжджих відпочивальників у територіях для організації відпочинку [6, с. 56].

П. Перерва, А. Косенко, М. Маслак, В. Матросова та І. Долина у своїх дослідженнях стверджують, що забезпечення ефективних організаційно-економічних умов розвитку туризму в регіоні досягається шляхом вирішення задач державної політики в області регулювання регіонального туризму. Від того, наскільки ефективно інтегрована сфера надання комплексу туристичних послуг в економічну систему території, у в чому залежить і рівень її соціально-економічного розвитку в цілому [7, с. 123].

Організаційно-економічний механізм, Г. Островська розглядає з позиції системи, що не може існувати в замкненому просторі на рівні окремого суб'єкту господарювання. Для організаційно-економічного механізму характерні відкритість та динамічність. Ці харак-

теристики відображують можливість реакції механізму на вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, тому що і підприємство, і його діяльність можуть змінюватися залежно від різних факторів впливу [8, с. 16–17].

С. Біла трактує, організаційно-економічний механізм – як особливий вид господарського механізму, який являє собою сукупність організаційно-економічних інструментів і методів впливу на процес. Також організаційно-економічний механізм – це сукупність організаційних та економічних форм і методів, пов'язаних в єдиний порядок будь-якого виду діяльності [9, с. 198]. Організаційно-економічний механізм функціонування туристичного бізнесу на селі визначається комплексом організаційних, економічних та соціокультурних чинників, що впливають на його розвиток (див. рис. 1).

Сільський туризм стає все більш важливим аспектом економічного розвитку сільських територій, привертаючи увагу до потенціалу та унікальності сільського середовища. Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі визначається специфічними особливостями та вимогами цього напрямку.

Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі є складним та багатограним процесом, який вимагає гармонійної взаємодії між різними учасниками.

Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі спрямований на створення сприятливих умов для розвитку сільського туризму, що в свою чергу призводить до позитивних соціально-економічних зрушень у сільських громадах.

Сприятливі умови для розвитку сільського туризму полягають в гармонійному поєднанні природних, культурних та інфраструктурних факторів. Розвиток цього напрямку туризму сприяє не лише розвитку економіки сільських регіонів, але й збереженню природи та культурної спадщини в довгостроковій перспективі. Забезпечення сталості розвитку сільського туризму вимагає уважної роботи з урахуванням інтересів як туристів, так і місцевого населення.

Отже, створення сприятливих умов для розвитку сільського туризму – це не лише важливий елемент організаційно-економічного механізму, але і засіб збереження природи та культурної спадщини. Зрозуміння та впровадження цих умов дозволить сільським територіям розкрити свій потенціал та стати привабливими місцями для відпочинку та подорожей.

Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі – це система взаємодій, процесів та інструментів, спрямованих на розвиток туризму в сільських територіях з метою залучення та задоволення потреб туристів, підтримки місцевого підприємництва та забезпечення сталого соціально-економічного зростання сільських громад. Сільський туризм, як інструмент розвитку сільських громад, володіє потужним потенціалом для сталого соціально-економічного зростання. Забезпечення сталого соціально-економічного зростання туризму в сільських громадах вимагає комплексного підходу та врахування інтересів всіх зацікавлених сторін.

Забезпечення сталого розвитку організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі вимагає цілісного та інтегрованого підходу, з орієнтацією на збереження природних та культурних ціннос-

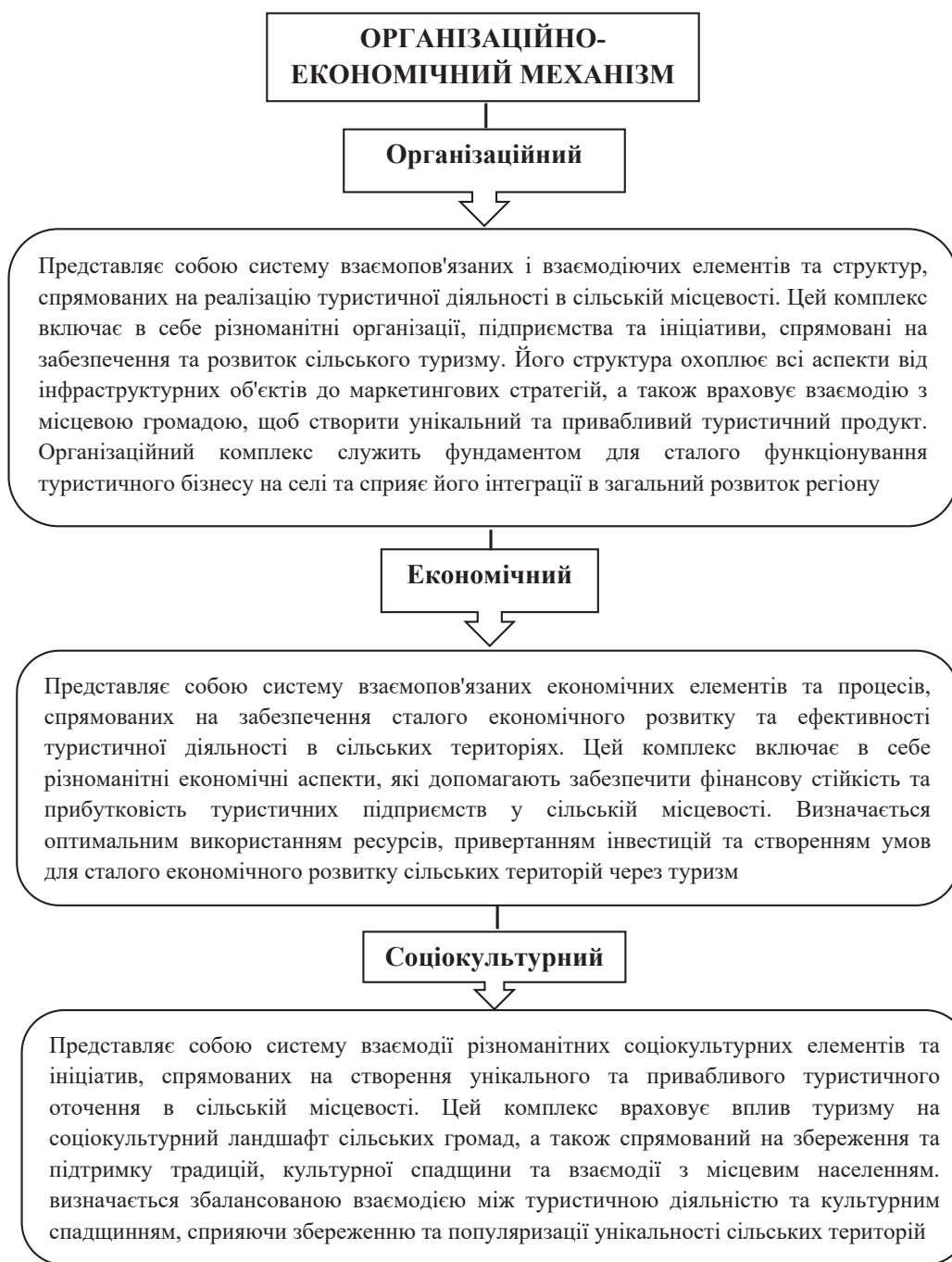

Рис. 1. Комплекс чинників, які впливають на організаційно-економічний механізм функціонування туристичного бізнесу на селі

Джерело: побудовано автором

тей, партнерські відносини та задоволення потреб місцевого населення.

Туристичний бізнес на селі відіграє важливу роль у сталому розвитку територій, забезпечуючи економічний зріст та покращення якості життя місцевого населення. Для забезпечення сталого розвитку туристичного бізнесу на селі, нами запропоновано ряд організаційно-економічних заходів, а саме:

а) **Вивчення та профілювання території:** перший крок у розвитку туристичного бізнесу – це вивчення потенціалу території. Профілювання дозволяє визначити унікальність та привабливість села для туристів.

б) **Залучення місцевого населення:** співпраця з місцевим населенням визначає ступінь успіху туристичного бізнесу. Розвиток партнерства з громадою, залучення місцевих ресурсів та експертів, розробка соціальних проектів – все це сприяє покращенню якості життя та зміцненню соціально-економічної стабільності.

в) **Ефективний продаж туристичних послуг, брендування, онлайн та офлайн маркетинг:** створення успішного туристичного бізнесу на селі вимагає компетентного маркетингу та продажів. Привабливі та унікальні пропозиції, добре організовані маркетингові

кампанії та вивчення потреб цільової аудиторії – ключові елементи успішного розвитку. Розробка бренду сільської території та її туристичних послуг. Використання різноманітних каналів для реклами та продажів, включаючи інтернет, соціальні мережі та традиційні засоби.

г) **Впровадження екологічної відповідальності:** збереження природи та впровадження екологічно відповідальних практик в туристичний бізнес – це не лише етичний, але й економічний вимір. Залучення туристів, які підтримують екологічні цінності, сприяє позитивному іміджу та довгостроковому розвитку.

д) **Навчання та розвиток кадрів:** професійно підготовлені кадри є ключовим ресурсом у сфері туризму. Навчання персоналу та створення умов для їхнього розвитку сприяє якості обслуговування та впливає на конкурентоспроможність бізнесу.

е) **Співпраця з іншими туристичними дестинаціями:** створення мережі та співпраця з іншими сільськими туристичними дестинаціями розширює географію та розвиває туристичний бізнес. Обмін досвідом та ресурсами стає стимулом для загального розвитку.

Застосування цих заходів дозволить селам ефективно розвивати туристичний бізнес, забезпечуючи сталість та позитивний вплив на економіку та соціальну сферу.

Організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі є складним багатокомпонентним утворенням, що включає в себе сукупність інструментів, методів та заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку сільського туризму. Від його структури та функціонування залежить здатність сільських територій приваблювати туристів, ефективно використовувати наявні ресурси та створювати стійку економічну базу (див. рис. 2).

Мета полягає в створенні взаємовигідної ситуації, де туризм сприяє економічному та соціальному розвитку сільських територій, а водночас місцевість надає туристам унікальний та цікавий досвід.

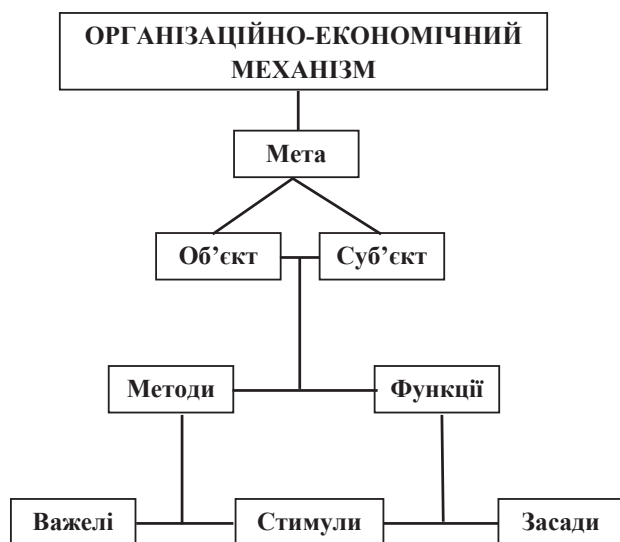

Рис. 2. Структура організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі

Джерело: побудовано автором

Об'єктом організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі є сама сільська територія, її ресурси, інфраструктура та потенціал для розвитку туризму.

Суб'єктами організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі можуть бути різні учасники, які взаємодіють у процесі створення та розвитку туристичних послуг на сільських територіях. До основних суб'єктів можна віднести:

- місцева громада та самоврядування;
- підприємці та підприємства;
- туристичні агентства та організації;
- місцеві жителі, державні органи та організації;
- громадські організації;
- територіальні маркетингові організації.

Методи організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі включають в себе різноманітні прийоми та інструменти, спрямовані на оптимізацію управлінських процесів та досягнення ефективності в діяльності підприємств чи організацій. Декілька основних методів організаційно-економічного механізму включають:

- планування і організація;
- мотивація і контроль;
- координація і стандартизація;
- фінансове управління і технологічний розвиток;
- інновації і персональний розвиток.

Основною **функцією** організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі є досягнення оптимальної ефективності та сталості в діяльності туризму. Це означає забезпечення раціонального використання ресурсів, досягнення стратегічних та оперативних цілей, максимізацію результативності та мінімізацію витрат.

Важелі організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі включають різноманітні фактори та інструменти, спрямовані на розвиток та успішну функцію сільського туризму, які впливають на ефективність та на розвиток управлінських процесів в організації туризму. Вони дозволяють досягати стратегічних та операційних цілей, оптимізувати діяльність та підтримувати стійкість.

Стимули організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі є ключовими факторами, які спонукають підприємства та громади розвивати та удосконалювати туристичну індустрію на сільських територіях. Також стимули організаційно-економічного механізму можуть включати різноманітні фактори та заходи, спрямовані на підтримку та розвиток цього виду діяльності. Ось деякі з можливих стимулів:

– **Фінансові заохочення:** надання фінансових пільг, субсидій чи грантів для розвитку туристичного бізнесу на селі, що може включати будівництво гостьових будинків, ресторанів, інфраструктури для туристів та інше.

– **Підтримка від місцевої влади:** активна підтримка та сприяння з боку місцевих органів влади у створенні сприятливого середовища для розвитку туризму на селі, включаючи спрощення процедур та видачу необхідних дозволів.

– **Створення туристичних подій:** проведення та підтримка туристичних подій, фестивалів, ярмарків, які залучають увагу та привертають нових туристів.

– **Партнерства з громадою:** залучення місцевої громади в розвиток туристичного бізнесу, створення спільних ініціатив та проєктів.

– **Створення позитивного іміджу:** розвиток туристичного бізнесу може поліпшити імідж сільських територій, зробити їх більш відомими та привабливими для відвідувачів.

Зазначені стимули взаємодіють і створюють сприятливу атмосферу для розвитку туристичного бізнесу на селі, сприяючи економічному та соціокультурному зростанню.

Засади організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі є базовими принципами та підходами, які керують діяльністю підприємств, організацій та інших установ у сфері туризму. Ці засади спрямовані на досягнення ефективності, сталості та успішності в управлінні та функціонуванні. Нами представлено загальні засади організаційно-економічного механізму:

– **Ефективність:** організаційно-економічний механізм повинен діяти ефективно, досягаючи своїх цілей та завдань з максимальною продуктивністю та ефективністю.

– **Гнучкість та адаптивність:** механізм повинен бути гнучким та готовим адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі розвитку туризму.

– **Прозорість:** всі процеси та рішення у сфері туризму повинні бути прозорими, забезпечуючи доступ до інформації для всіх зацікавлених сторін.

– **Соціальна відповідальність:** управління та персонал повинні нести відповідальність за свої дії та результати своєї роботи.

– **Раціональне використання ресурсів:** організація повинна ефективно використовувати свої фінансові, людські та інші ресурси.

– **Конкурентоспроможність:** забезпечення конкурентоспроможності на ринку через ефективне управління та якісні туристичні послуги.

– **Задоволення клієнтів:** спрямованість на задоволення потреб та очікувань клієнтів та споживачів.

Ці засади визначають рамки та принципи, які лежать в основі функціонування організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі та спрямовані на досягнення позитивних результатів у туристичній галузі.

Висновки. Дослідження організаційно-економічного механізму туристичного бізнесу на селі підкреслює важливість цього напрямку для економічного піднесення сільських громад.

Таким чином, організаційно-економічний механізм туристичного бізнесу на селі визначається взаємодією різних учасників та факторів. Важливо забезпечити партнерство між місцевими громадами, підприємствами та державою для сприяння сталому розвитку. Ефективне управління економічними аспектами та сприяння соціальному піднесенню сільських територій може забезпечити успішне функціонування та розвиток туристичного бізнесу на селі.

Список використаних джерел:

1. Дмитришин Л.І., Гавдей С.В. Економічне та організаційне забезпечення розвитку туристичного сектору України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 2. С. 75–80.
2. Грибова Д.В. Розвиток туристичного бізнесу в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Мелітополь : Люкс, 2020. 384 с.
3. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч. пос. Київ: Центр учбової літератури. 2007. С. 424.
4. Іванишин В.В., Дудзяк О. Проблема мотивації повернення молоді на сільські території. Актуальні проблеми аграрної економіки: теорія, практика, стратегія: зб. тез міжнар. конф., присвяч. 2017. С. 48–50.
5. Шиманська В. Концепція формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України процесного типу. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2016. Вип. 1 (14). С. 160–170.
6. Стеченко Д.М. Організаційно-економічний механізм регулювання сфери надання рекреаційно-туристичних послуг. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2. С. 55–60.
7. Перерва П.Г., Косенко А.В., Маслак М.В., Матросова В.О., Долина І.В. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності. *Вісник НТУ «ХП»*. Серія: Економічні науки. 2018. № 48 (1324). URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/4030d4b2-d4f1-48a2-9fd1-9e3356b237d0/content>
8. Гриніва Б.В. Організаційно-економічний механізм функціонування підприємств сфери послуг: колективна монографія / за заг. ред. Б.В. Гриніва. Львів : Растр-7, 2019. 212 с.
9. Юрченко А.Ю. Формування організаційно-економічного механізму розвитку і безпеки регіону. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Випуск 7. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf>

References:

1. Dmytryshyn L. I., Havdei S. V. (2022) Ekonomichne ta orhanizatsiine zabezpechennia rozvytku turystychnoho sektoru Ukrainy [Economic and organisational support for the development of the tourism sector in Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 2, pp. 75–80.
2. Hrybova D. V. (2020) Rozvytok turystychnoho biznesu v Ukraini: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia [Development of tourism business in Ukraine: theory, methodology, practice: a monograph]. Melitopol: Liuks, 384 p.
3. Malska M. P., Khudo V. V. (2007) Turystychnyi biznes: teoriia ta praktyka [Travel business: theory and practice]: navch. pos. Kuiv: Tsentr uchbovoi literatury, 424 p.
4. Ivanyshyn V. V., Dudziak O. (2017) Problema motyvatsii povernennia molodi na silski terytorii [The problem of motivating young people to return to rural areas]. Aktualni problemy ahrarnoi ekonomiky: teoriia, praktyka, stratehiia: zb. tez mizhnar. konf., prysviach, pp. 48–50.
5. Shymanska V. (2016) Kontseptsiiia formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku turystychnoho kompleksu Ukrainy protsesnoho typu [The Concept of Formation of the Organisational and Economic Mechanism for the Development of the Tourism Complex of Ukraine of the Process Type]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava?* is. 1 (14)? pp. 160–170.

6. Stechenko D. M. (2014) Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm rehuliuвання sfery nadання rekreatsiino-turystychnykh posluh [Organisational and economic mechanism for regulating the provision of recreational and tourist services]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 2? pp. 55–60.

7. Pererva P. H., Kosenko A. V., Maslak M. V., Matrosova V. O., Dolyna I. V. (2018) Rozvytok orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia rozvytkom industrii turyzmu ta hostynnosti [Development of an organisational and economic mechanism for managing the development of the tourism and hospitality industry]. *Visnyk NTU «KhPI». Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 48(1324). Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/4030d4b2-d4f1-48a2-9fd1-9e3356b237d0/content> (accessed June 10, 2024).

8. Hryniva B. V. (2019) Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm funktsionuvannya pidpriemstv sfery posluh: kolektyvna monohrafiia [Organisational and economic mechanism of functioning of service sector enterprises: a collective monograph] / za zah. red. B. V. Hryniva. Lviv: Rastr-7, 212 p.

9. Yurchenko A. Yu. (2016) Formuvannya orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku i bezpeky rehionu [Formation of an organisational and economic mechanism for the development and security of the region]. *Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika. Prychornomorski ekonomichni studii*, is. 7. Available at: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf> (accessed June 10, 2024).